

ETİYOPYA'DA MÜSLÜMAN-HİRİSTİYAN SAVAŞLARI (13-16. Yüzyıllar)*

Ibsa Ahmed Hassen**

Özet:

Etiyopya bölgesindeki Hıristiyanlık, İslamiyet'le Hz. Muhammed'in Risalet'inin erken dönemlerinde tanışmıştır. Bu iki din 13 asırdan fazla barış içinde bir süre bir arada yaşamıştır. Bu süre boyunca ilişkilerin çoğu barış içinde geçmiştir. Fakat 13-16 asırlar arasında Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında kanlı savaşlar yaşanmıştır. Bu çatışma süreci Afrika Boynuzu'ndaki en uzun çatışma olarak bilinmektedir. Bu makale, söz konusu çatışmanın sebebini, sürecini ve sonucunu ele almaktadır. Bu savaşa neyin sebep olduğu, savaşın Müslüman toplum üzerindeki etkilerinin neler olduğu gibi sorular izaha kavuşturulmuştur. Bu savaşlar, Müslüman sultanlıklar üzerinde yıkıcı bir etki bırakmış ve sonraki süreçte de Doğu Etiyopya'daki Müslüman halkların yok olmasına sebebiyet vermiştir. Süleyman Hanedanlığı'nın ortaya çıkışı ve buna ilaveten Ifat Sultanlığı'nın güçlenmesi çatışmayı daha kızıştırmıştır. Müslümanlar iki yüzyıldan daha uzun bir süre savunma pozisyonunda olmuşlardır. İmam Ahmed'in ortaya çıkışıyla da durum Müslümanların lehine değişmiştir

Anahtar Kelimeler:

Müslüman-Hıristiyan çatışması, İslam, Hıristiyanlık, İmam Ahmed, Süleyman Hanedanlığı, Osmanlı Türkleri.

Muslims&Christians Wars in Ethiopia (From 13th to 16th centuries)

Abstract:

Christianity encountered with Islam in the Ethiopian region in the early stage of Prophet Muhammad's mission. Those two religions lived in peace side by side for more than 1300 years. Most of the relationship was peaceful. However, there were bloody wars between the Christians and Muslim from 13th to 16th centuries. The conflict was the longest war in the Horn of Africa. This paper will investigate the cause, the course, and

---

* Bu makale, yazarın Doktora tezinden üretilmiştir.

** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi. e mail, ibsaahmed.2010@gmail.com

the result of the war. What caused this war, what were the impacts of the war on the Muslim society? This war had a devastating impact on the Muslim Sultanates and later contributed to the eradication of the Muslim community from the Eastern Highlands. The coming of Solomonic dynasty and the strength of the Ifat Sultanate was fuelled the conflict. The Muslims were defensive position for more than 200 years but with coming of Imam Ahmed the situation were changed in favor of Muslims.

Keywords:

Muslim Christian Conflict, Islam, Christianity, Imam Ahmed, Solomonic Dynasty.

Giriş

Müslümanların Etiyopya ile ilk temasları 614-615 yıllarında buraya hicret eden sahabilerle başlamıştır. Farklı sayılarda iki grup şeklinde yapılan bu hicrette dönemin Habeşistan kralı Necaşi Ashame, Müslümanları koruyarak Habeşistan'ı onlar için güvenli bir liman yapmıştır.¹ Hicretten sonra İslam, günümüzdeki Etiyopya platosunun iç kesimlerine doğru yayılmaya başlamıştır.² Müslümanların Etiyopya coğrafyasında kurdukları ilk devlet, günümüzdeki Etiyopya'nın merkezinde sekizinci yüzyılda vücut bulan Makzumi Sheva Devleti'dir.³ Bu devletin kurulmasını müteakiben, İslam yavaş yavaş Etiyopya'ya ve Somali Yarımadası'nın diğer yerlerine yayılmıştır.⁴ İslam'ın Etiyopya'nın doğu bölümlerine ve Somali Yarımadası'na ulaşması ise 9 ila 10. yüzyıllarda gerçekleşmiştir.⁵

---

¹ Geniş bilgi için bkz. Hüseyin Alan, *Siyerin Gölgesinde Hz. Muhammed(s)'in Hayatı ve Mekke Dönemi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2016, s. 467-469; Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, Siyer Yayınları, İstanbul 2015, s. 73-84; Celaledin Vatandaş, *Hız. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti Mekke Dönemi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2005, s. 425-430; Levent Öztürk, *Etiyopya'da İslamiyet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s. 67-72.

² Kassaye Begashaw, "The Archaeology of Islam in North East Shoa", *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies*, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim 2009, s. 13-14; Hussein Ahmed, "Reflections on Historical and Contemporary Islam in Ethiopia and Somalia: A Comparative and Contrastive Overview", *Journal of Ethiopian Studies*, 40:1-2 (2007), s. 261-276.

³ Enrico Cerulli, *İslam Yesterday and Today*, (İngilizce tercümesi. Emran Waber), Instituto per L'Oriente, Roma 1971, s. 129; Afendi Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena Ye Imam Ahmed Ibrahim (Grang) Zemachawoch*, *Andenga Metsaf*, Hamle 2017, s. 44-45; Ulrich Braukamper, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, LIT, 2004, s. 12, 19; J. Spencer Trimingham, *İslam in Ethiopia*, Oxford University Press, London, 1952, s. 58.

⁴ Tadesse Tamrat, *Church and State 1270-1527*, Clarendon Press, Oxford, 1972, s. 42-43; Braukamper, *Islamic History and Culture In Southern Ethiopia: Collected Essays*, s. 19-23.

⁵ Braukamper, *Islamic History*, s. 108-109.

Elimizdeki kaynaklar İslam'ın Doğu Etiyopya'ya iki yönden yayıldığını göstermektedir. Bunlar; doğudan Zeyla limanı ve merkezden Ifat Sultanlığı'nın batısındanıdır. Bu yayılmanın bir sonucu olarak, Harar Platosu'nun çoğu 9 ila 10. yüzyıllarda İslam etkisi altına girmiştir.⁶ Bu faaliyetlerin neticesinde Harar, 10. yüzyıldan itibaren önemli bir İslami eğitim ve tebliğ merkezi olmuştur.⁷ Ifat Sultanlığı'nın Hıristiyanlar tarafından peyderpey işgal edilmesiyle de İslami faaliyetlerin merkezi tamamıyla Harar'a kaymıştır. Neticede Harar, Valasma ailesine mensup yöneticileriyle Etiyopya bölgesindeki tüm sultanlıkların en büyük şehri haline gelmiştir.⁸ Daha sonra Adal Sultanlığı'na başkentlik yapan Harar'ın ünvanı, evliyalar şehri anlamına gelen *medinetü'l-evliya* olmuştur.⁹ Bu yöredeki İslami etki ve İslamlaşma oranı 16. yüzyılda doruk noktasına çıkmıştır.

Müslümanlara ait yönetimlerdeki çeşitlilik Etiyopyalı Hıristiyanlarda da görülmektedir. Etiyopya'da Hıristiyanlıkla özdeşleşen yönetim biçimi Aksum Krallığı idi. MÖ. 100 yılında kurulan ve miladî 10. asrın ortalarına kadar ayakta kalan bu krallık Aksum şehrini merkez alarak yönetilmekteydi. MS. 320'li yıllarda Hıristiyanlığı benimseyen Aksum Krallığı, o dönemden itibaren önemli bir Hıristiyan merkezi olarak öne çıkmaya başladı. M. 10. Asrın sonlarında Aksum Krallığı'nın yıkılmasını müteakiben yine Etiyopyalı Hıristiyanlar arasından Hıristiyan Zagwe Hanedanlığı kurulmuştur. Bu hanedanlığın en karakteristik özelliği dönemin Etiyopya Kilisesi'nin, bu hanedanlığın krallarına aziz (*kuddus*) muamelesi yapmasıdır. Zagwe Hanedanlığı'nın 1270'de yıkılmasıyla Yukuno Amlak (ö.1285) bölgede kontrolü eline aldı ve Etiyopya tarihindeki Süleyman Hanedanlığı dönemini başlatmış oldu.¹⁰ 1270-1636 yılları arasında hüküm süren bu krallık, Hıristiyan Plato Krallığı (Süleyman Hanedanlığı-Krallığı) olarak da bilinmektedir. Aynı zamanda Yukuno Amlak'ın uğraştığı temel problemlerden biri de bu dönemde giderek güç kazanan ve Etiyopya'nın

⁶ Wehib M. Ahmed, *History of Harar and the Hararis*, Harari People Regional State Culture, Heritage and Tourism Bureau, Harar, 2015, s. 31, 40; Braukamper, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, s. 108-109.

⁷ Ahmed, *History of Harar and the Hararis*, s. 38.

⁸ Ahmed, *History of Harar and the Hararis*, s. 45-48.

⁹ Ahmed, *History of Harar and the Hararis*, s. 248; Emile Foucher, "The Cult of Muslim Saints in Harar: Religious Dimension", *Proceedings of the Eleventh International Conference of Ethiopian Studies*, ed. B. Zewde, R. Pankhurst and T. Beyene, c. 2, Addis Ababa, 1994, s. 1.

¹⁰ Dursun Ali Aykıt, *Etiyopya Kilisesi*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2013, s. 30; Tamrat, *Church and State*, s. 55, 68; Sergew Hable Sellassie, *Ancient and Medieval Ethiopian History to 1270*, Addis Ababa 1972, s. 239-241.

doğu sahillerini de içine alacak kadar yayılmaya başlayan Valasma Hanedanlığı taraftan yönetilen Müslüman Ifat Sultanlığı'dır (1285-1415).¹¹

Hıristiyan Plato Krallığı ve Müslümanlar arasında 1270-1559 arasında uzun süren savaşlar yaşanmıştır. Bu savaşlara dair yorum ve değerlendirmeler, günümüzde tarihçiler ve politikacılar arasında canlılığını korumaktadır. Müslüman Sultanlıkları ile Hıristiyanlar arasında yaklaşık 300 yıl boyunca devam eden bu savaşların sebebi hala tartışmalıdır. Bazıları bu savaşların kısa süreli Hıristiyan akınlarına karşı Müslümanların karşı koymasıyla patlak veren savaşlar olduğunu iddia ederken, bazıları da Hıristiyan Plato Krallığı'nın bölgede mutlak hkimiyet tesisi için başlattığı savaşlar olduğunu iddia etmektedir. Sayıları sınırlı olan bir takım tarihi de bu çatışmaların siyasi olmaktan çok dinler arası bir savaş olduğuna dikkat çekmektedir. Yine bazı tarihçiler, Hıristiyan Plato Krallığı'nın Müslümanlara saldırma gerekçesini Müslümanların elindeki ticaret yollarını ele geçirmek için başlatılan ekonomik bir savaş olarak tasvir etmişlerdir. Bu tarihçiler arasında Tamrat, Hıristiyan Plato Krallığı'nın toprak genişletme ve ticaret yolları kontrol etme isteğinin çatışmaya neden olduğunu iddia ederken,¹² Etiyopyalı tarihi Hussein Ahmed ise savaşın dinî bir savaş olmadığını kanaatindedir.¹³

I. Afrika Boynuzu'ndaki Ticaret ve Ticaret Yolları

13.yüzyılın başında en önemli ticaret yolu, Müslümanların kontrolü altında olan Dahlak Adaları ve Zeyla limanıydı. Bu durum, Süleyman Hanedanlığı'nın hareket alanını kısıtladığı için ticaret yolları üzerinde kontrolü sağlamak amacıyla İmparator Amde Tsion (1314-1344), Müslümanlara ait Bali, Dawaro, Hadiyalar ve Ifat'ı kontrol altına almıştır.¹⁴ Bu asırlarda Etiyopya'da Müslüman tüccarlar kaya tuzu, fildişi, kumaş gibi birçok önemli

¹¹ Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 65-66; Braukamper, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, s. 24-25.

¹² Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 132.

¹³ Hussein Ahmed, "The Historiography of Islam in Ethiopia ", *Journal of Islamic Studies* 3: 1 (1992), s. 18; Hussein Ahmed, *Islam in Nineteenth-Century Wallo, Ethiopia: Revival, Reform and Reaction*, Leiden 2000, s. xvi-xvii; Ahmed, "Reflections on Historical and Contemporary Islam in Ethiopia and Somalia", s. 264.

¹⁴ Ulrich Braukamper, *A History of the Hadiyya in Southern Ethiopia* (İngilizce tercümesi Geraldine Krause), Wiesbaden 2014, s. 69-79; Braukamper, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, s. 25-55; Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 65-76; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 132-155.

ticaret malının kontrolünü tekellerine almışlardı.¹⁵ Buna ilaveten bu coğrafyadaki köle ticareti de Müslümanların kontrolündeydi.

Bölgede yapılan ticarete para yerine kaya tuzu kullanılmaktaydı. Bu bir nevi o dönemdeki takas-tabanlı ekonomide kullanılan ilkel bir para biçimiydi.¹⁶ Kaya tuzu, sadece Doğu Tigray'daki Afar çöküntü bölgesinde bulunmaktaydı. Ağırlığı ve görece kırılabilirliği, kaya tuzunun önemini son derece artırmıştır. Etiyopya'da o dönemler itibarıyla kaya tuzu karşılığında Yakın ve Orta Doğu'ya yüksek gelir getiren köle ticareti yapılmıştır. Buna ilaveten filler başta olmak üzere, yaban hayatı bakımından zengin olan vadiler ticaret açısından değerlendirilmiştir. Hıristiyan İmparatorlarına ait kuvvetler sistematik bir biçimde fillerini avlayıp, dişlerini fildişi ticaretinde kullanmışlardır. İlginç bir şekilde tarım toplumu olarak yaşayan ve demircilik-ticaret gibi uğraşlardan kaçınan Süleyman Hanedanlığı, kendileri ticaret yapmadıkları için avladıkları fillerin dişlerini Müslüman tüccarlar aracılığıyla Hindistan, Mısır ve diğer bölgelerden getirilen mücevherat ya da lüks elbiselerle takas yapmaktaydılar.¹⁷

Süleyman Hanedanlığı, ticari faaliyetler arasında kendi kabullerine göre bazı ayrımlara gitmiştir. Bu sebeple de belirli ticari konularda faaliyetleri devam ettirmelerini Müslümanlardan bizzat talep etmişlerdir.¹⁸ Örneğin Süleyman Hanedanlığı, esnaf ve zanaatkarlar arasında keskin bir ayrıma gitmiştir. Bu çerçevede kilise inşaları geleneksel olarak esnafın uhdesine bırakıldığı için hanedanlık tarafından onlara saygı gösterilmiştir. Buna karşılık çanak yapımı, deri tabaklama, marangozluk ve demircilik gibi mesleklerde çalışan insanlar Hıristiyanlar tarafından nazarı değecek kem göz sahibi insanlar olarak değerlendirilmiş ve hor görülmüşlerdir.¹⁹

¹⁵ Braukamper, *A History of the Hadiyya in Southern Ethiopia*, s. 170.

¹⁶ Mordechai Abir, "Brokerage and Brokers in Ethiopia in the First Half of the 19th Century", *Journal of Ethiopian Studies* 3 (1965), s. 5.

¹⁷ Taddesse Tamrat, "Church and State in Ethiopia 1270-1527", PhD Thesis, London University, 1968, s. 166-168; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 86, 89, 120; Braukamper, *A History of the Hadiyya in Southern Ethiopia*, s. 170; Travis J. Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses and Ethiopian Imperial Expansion from the 13th to the 16th Century", Master's Thesis, California Naval Postgraduate School, 2008, s. 15.

¹⁸ Mordechai Abir, "Brokerage and Brokers in Ethiopia in the First Half of the 19th Century", *Journal of Ethiopian Studies* 3: 1 (1965), s. 1-5.

¹⁹ Niall Finneran, *the Archaeology of Ethiopia*, London 2007, s. 14.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Süleyman Hanedanlığı ticaret ile ilgilenmemiştir. Peki, o zaman neden ticaret yollarını bu kadar önemsemişlerdir? Çünkü bu hanedanlık, ticaret yollarını kontrol altına alarak hem hâkimiyetini pekiştirmek hem de bölgede ticaret yapan tüccardan vergi toplayarak ekonomik bir kazanç sağlamak istemiştir.²⁰

II. Müslüman Toprakları Üzerinde Süleyman Hanedanlığı'nın Genişlemesi

Bu kısımda Hıristiyan Süleyman Hanedanlığı'nın, Müslüman Ifat Sultanlığı topraklarında nasıl genişlediği ele alınacaktır. İleride göreceğimiz gibi imparatorluğun ele geçirdiği bu bölgeler, Müslümanların kontrolü altında bulunan ticaret yolları olduğu için Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında çatışmalar patlak vermiştir.²¹ Süleyman Hanedanlığı, Müslümanların kontrolü altında olan ticaret yollarını kontrol altına alma arzusuyla güney bölgelerinde bulunan Müslüman topluklara akınlar yapmıştır.²² Fakat Müslümanlar teslim olmayı kabul etmemiş ve bu akınlara karşı savaşarak mukabelede bulunmuşlardır.²³ Hıristiyanların Müslüman topraklarına karşılık olarak Ifat Müslümanları da Süleyman Hanedanlığı'na ait topraklara yağma ve baskınlar düzenlemişlerdir. Ancak bu akınlar günü birlik ve geçici olduğundan dolayı, Hıristiyan krallığına ciddi bir tehdit oluşturmamıştır.²⁴

İmparator Amde Tsion, Müslümanlara yönelik seferlerinde Ifat Sultanı Haqqadinn'in sert direnciyle karşılaşmıştır.²⁵ Ancak sonuçta, İmparator Davit (hük. 1382-1413), uzun süreç savaşlar sonunda Ifat Sultanlığı'nın etkisini kırarak sultan Sa'adadin zamanında 1411'de bu sultanlığın çöküş sürecini başlatmıştır. Bu tarihten itibaren Ifat Sultanlığı, bağımsız yapısını kaybederek Süleyman Hanedanlığı'na bağlı bir valilik olarak yönetilmeye başlanmıştır.²⁶ Bu dönemde tahtta geçen Ifat sultanları sırasıyla şunlardır: Husyen (1307-1312), Mensur (1312-1317), Zübeyir (1317-1319), Leyla (1319-1321), I.Haqqaddin

²⁰ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 16.

²¹ Kassim Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", University of Washington, PhD Thesis, 1982, s. 68-69.

²² Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 67-69; Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch*, s. 125-126; Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 80-81.

²³ Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch*, s. 125-126 ; Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 80-81.

²⁴ Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 67-69; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 18-19.

²⁵ Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 69.

²⁶ Braukamper, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, s. 25-27.

(1321-1328), I. Sabredin (1328-1332), I. Cemaldin (1332-1333), Nasredin (1333-1334), Ali (1334-1366), Ahmed (1366-1370), II.Haqqaddin (1370-1386), Sa'adadin (1386-1403), II.Sabredin (1415-1422), II.Mensur (1422-1425), Cemaldin (1425-1433), Badlay (1433-1445), Muhammed Badlay (1445-147), İbrahim (14771-1473), Şemsedin (1473-1487), Muhammed Azrahaddin (1487-1517)²⁷ Mahfuz ve İmam Ahmed b. İbrahim el-Gazi. Sultan Sabreddin, Valasma ailesinin militan unsurlarıyla Ifat'tan doğuya kaçarak Süleyman Hanedanlığı'nın genişleme politikalarına bir tepki olarak 1415'te Adal Sultanlığı'nı kurmuştur.²⁸

Amde Tsion'un Ifat Sultanlığı'na savaş ilan etmesiyle ilgili Süleyman Hanedanlığı'na ait kroniklerde bazı bilgiler yer almaktadır. 1320 yılıyla tarihlendirilen bu kroniğe göre Amde Tsion, Kahire'ye Hıristiyan bir temsilci göndermiş, bu temsilci de Ifat Sultanlığı tarafından yakalanarak esir edilmiştir.²⁹ Bu sebeple Amde Tsion, Ifat Sultanlığı'na karşı büyük bir sefer başlatarak sultanlığın başkenti Ifat'ı yağmalamış ve I. Haqqadin'i öldürmüştür. Daha sonra batıda bulunan Damot'u (13-14. yüzyıllar) ve güneyde Hadiya (13-15. yüzyıllar) gibi diğer Müslüman Sultanlıkları saldırıp yağmalamıştır. Ifat ve bu diğer Müslüman sultanlıkları, Amde Tsion karşısında direnememiş ve hâkimiyetini kabul ederek özerk bir yapıya kavuşmuşlardır.³⁰

İmparator Amde Tsion'un iktidarı bölgedeki Müslümanlar için hem siyasi hem de ekonomik açıdan zor bir dönem olmuştur. Amde Tsion, bölgede garnizon kurarak önemli ticaret yollarının kontrolünü de ele geçirmiştir. Ancak onun kuzeydeki Dahlak Adaları'yla doğudaki Zeyla Limanı ve Adal'ı kontrol edemediği bilinmektedir.³¹ Amde Tsion'un işgalinden sonraki on yıllık süreç içerisinde, I. Haqqadin'in kardeşi Amir Sabreddin, Ifat yönetimini ele geçirmiştir. Bu dönemde Amde Tsion, Ifat Sultanlığı'nı ağır vergiye bağladığı için Amir Sabreddin de ağır vergilerle Müslüman nüfusu bunaltırmıştır.³²

²⁷ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 102, 204.

²⁸ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 45-49; Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch*, s. 126-127.

²⁹ Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 81.

³⁰ Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 67-69; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 18-19; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 137-144.

³¹ Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 86-89.

³² Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 80; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 13-14, 18-20.

Süleyman Hanedanlığı kronikleri Sabreddin'in, kalıcı olarak işgal planlaması yaparak Hıristiyanlara ait platoları istila ettiğini ve savaşın da bu sebeple patlak verdiğini iddia etse de, aslında ilk hamleyi Amde Tsion'un yaptığı bilinmektedir.³³ Amde Tsion, bir başka Müslüman sultanlık olan Hadiyaların, Ifat ile temaslarının kesilmesi için Hadiyalara asker göndermiştir. Amde Tsion'un bu hamlesine karşılık Sabreddin; Angot, Amhara ve Shawa platolarını ele geçirmiştir. Sabreddin ayrıca, Süleyman Hanedanlığı'na karşı koymak isteyen yerel unsurları organize ederek cesaretlendirmiştir.³⁴ Fakat Amde Tsion, kesin bir askeri başarı elde edince Sabreddin'in çabaları da boşa çıkmıştır. Bunun neticesinde Amde Tsion, sultanlığı lağvederek valiliğe çevirmiş ve Ifat bölgesini yönetmek için Sabreddin'in kardeşi I. Cemaleddin'i atamıştır.³⁵

Vali Cemaleddin (1332-1333), ticaret faaliyetleriyle huzur içinde yaşanacağına dair bölgedeki Müslümanlara vaatte bulunmuştur.³⁶ Ancak, Amde Tsion mutlak galibiyetinin ardından işgali neticelendirmemiş ve askerlerinin çoğu hastalık veya çöl şartlarında ölmesine rağmen daha doğudaki Müslüman topraklarına saldırmıştır. Kendi topraklarının İmparator Amde Tsion tarafından işgal edilmesini önlemek için, bu noktaya kadar mücadele dışında kalan Adal ve Mora Müslüman liderleri Amde Tsion güçlerine karşı savunma yapmışlardır.³⁷

Amde Tsion; Mora, Adal ve Afar sultanlıklarına yönelik seferlerle meşgul olurken, Ifat'taki halk İmparator Amde Tsion'a karşı isyan etmiştir. Amde Tsion, tekrar Ifat'a yönelerek isyanı bastırmıştır. Buna ilaveten Amde Tsion, Hadiyalar ve Dawaro Müslüman beyliklerini tekrar kontrol altına almıştır.³⁸ Amde Tsion'un Müslümanlara yönelik en dikkat çeken politikası, yönettiği farklı Müslüman sultanlıkları arasında rakip hizipler oluşturmak suretiyle kontrolü elinde tutmaya çalışmaktır. Bu çerçevede Müslümanları daha rahat yönetebilmek için Müslüman liderler arasında tefrika çıkarmayı bir politika

---

³³ Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 90-91; Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 71-72; Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 66.

³⁴ Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 141; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 20.

³⁵ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s.20; Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 67-69; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 141, 144.

³⁶ Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 141.

³⁷ Braukamper, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, s. 38; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 20-21.

³⁸ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 72-73.

olarak sürdürmüştür. Onun ölümünden sonra da oğlu olan Sayfa Ar'ad (1344-1371) Müslüman liderler arasındaki bu tefrikayı korumaya gayret göstermiştir.³⁹ Babası zamanında olduğu gibi Sayfa Ar'ad zamanında da Müslümanlar arasında sık sık isyanlar çıkmış, o da askeri birlikler göndererek bu isyanları bastırmaya gayret etmiştir. Öte yandan, Müslüman tüccarların bu isyanları desteklemedikleri bunun yerine barışı tercih ettikleri bilinmektedir.⁴⁰ Sayfa Ar'ad da Müslümanlar arasındaki bu ihtilaflardan yararlanmış ve özellikle militan gruplar ile barış yanlısı aileler arasındaki uçurumun derinleşmesine özel gayret göstermiştir. O, bu yolla Müslüman yönetimlerinin gücünü azaltarak yönetimde etkisi olan aileler arasında güç dengeleri oluşturmaya çalışmıştır.⁴¹ Süleyman Hanedanlığı'nın baskısına dayanamayan ve bağımsızlıkta ısrar eden Müslümanlar bölgeyi terk ederek Harar bölgesinde 1415'te Adal Sultanlığı kurmuşlardır.⁴² Sayfa Ar'ad'ın en büyük oğlu olan Niwaya Maryam'ın (1371-1381) döneminde, imparatorun kuvvetleri isyana kalkışan II. Sultan Haqqadin'i öldürmüşlerdir.⁴³ Onun yerine ise kardeşi Sa'adadin, Adal'ın hükümdarlığına gelmiştir. Bu dönemde Süleyman Hanedanlığı'nın kralı ise I. Davit'tir (1382-1413).⁴⁴

Sa'addin'in yönetimi altında, Adal Müslümanları Hıristiyan krallığın topraklarının doğu sınırına baskınlar düzenlemiştir. Bu akınlar, diğer Hıristiyan saldırganların da yaptığı gibi, sığır ve köle çalmak veya toprak kazanmak için yapılmaktaydı.⁴⁵ Bu baskınların Süleyman Hanedanlığı için ciddi bir tehdit oluşturduğunu gösteren herhangi bir kanıt yoktur. Yine de I. Davit, 1403 yılında Sa'addin'i Zeyla'ya kadar takip ederek onu yakalamış ve öldürmüştür.⁴⁶ Bu süreçte Müslümanların hem güvenlik sorunları ortaya çıkmış hem de ticaret noktasındaki avantajları ellerinden alınmıştır.⁴⁷ I. Davit, bununla da yetinmeyerek

³⁹ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s.21.

⁴⁰ Ahmed, *History of Harar and the Hararis*, s. 65.

⁴¹ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 21; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 143-145.

⁴² Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 119.

⁴³ Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 14; Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 119.

⁴⁴ Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 145.

⁴⁵ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 72-73; Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch*, s. 137-138.

⁴⁶ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 72-73.

⁴⁷ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 72-73.

Müslüman topraklardaki hâkimiyetini genişletmeye devam etmiştir. Bu dönemde Müslümanlar siyasi ve askeri olarak en güçsüz dönemlerini yaşamışlardır.⁴⁸

Bütün bu gelişmelerin neticesinde Süleyman Hanedanlığı, 15. yüzyılın başında neredeyse Afrika Boynuzu'ndaki tüm ticaret yollarının kontrolünü ele geçirmiştir. Fakat Dahlak Adaları, Zeyla limanı veya Adal bölgelerinden geçen önemli ticaret yollarını henüz tam olarak hâkimiyetine alamamıştı. Her ne kadar Süleyman Hanedanlığı, Ifat Sultanlığı'nda aile kavgaları çıkararak etkisini kırsa da bu durum zamanla Ifat Sultanlığı'nın içerisinden Adal Sultanlığı adıyla daha güçlü bir yönetimin doğmasına vesile olmuştur. 1432 yılında Adal Sultanlığı'nda tahta geçen Ahmed Badlay, Ifat, Fatagar, Dawaro, Bali ve Zeyla sahili arasındaki önemli ticaret yollarının kontrolünü yeniden almıştır. Bu dönemde Süleyman Hanedanlığı'nın Adal Sultanlığı'na ve Müslümanlara yönelik askeri seferleri devam etmiş ve neticede Müslüman tüccarlar ve çiftçiler Adal askeri birlikleriyle aynı safta yer almışlardır.⁴⁹ Neticede Adal Sultanlığı'nın toprakları Afar ovası, Kuzey Tigray sahili olan Sawakin'den Shawa Dağlara kadar uzanan bir bölge ve doğudan Harar genelinden Somali işgali altındaki topraklarının bir parçası olan Zeyla limanına kadar genişlemiştir.⁵⁰

Süleyman Hanedanlığı'nın Müslüman topraklarındaki etkisini kırmak için Sultan Badlay kuvvetleri 1443 ve 1445 arasında İmparator Zara Yakob'un garnizonlara karşı, bu bölgelerdeki halk ile işbirliği yaparak aralıklarla gerilla savaşı yapmıştır. 1445 yılında İmparator Zara Yakob, Adal ordusunun etkisini kırarak Badlay'i yenmek için büyük bir kuvvet göndermiştir. Neticede Adal Sultanlığı ağır bir mağlubiyet almıştır. Adal Sultanlığı'nın tamamıyla kontrol etmenin zorluğu sebebiyle Süleyman Hanedanlığı, Adal'in kendi kontrolünde Müslüman liderliğinde devam etmesine izin vermiştir. Buna karşılık Adal Sultanlığı, Süleyman Hanedanlığı'na ağır vergiler ödemek zorunda kalmıştır. Savaştan sonra gerek Süleyman Hanedanlığı kralı Zara Yakob gerekse Adal Sultanı Badlay, ticaretin daha da bozulmaması için savaşmama kararı almışlardır.⁵¹

Her ne kadar Adal Sultanlığı ile Süleyman Hanedanlığı arasında ateşkes kararı alınmış olsa da İmparator Zara Yakob, Zeyla limanı ve Dahlak adalarından vazgeçmiştir. Dahlak

⁴⁸ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 123-126.

⁴⁹ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 72-73.

⁵⁰ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 72-73; Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultantetena*, s. 179-80.

⁵¹ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 23.

Adaları'nın hükümdarları yüzyıllar önce İslamiyet'i benimsemiş ve Zara Yakob'un zamanında Ortadoğu'daki diğer Müslümanlarla önemli ilişkiler kurmuşlardır. Ancak İmparator Zara Yakob, Massawa ve Dahlak Adaları dâhil olmak üzere birçok yeri işgal etmiştir.⁵² 1468 yılında İmparator Zara Yakob'un ölümünden sonra tahta Baeda Meryem (1468-78) geçmiştir. Sultan Muhammed b. Badlay (1488-1518), Baeda Meryem'e bir heyet göndererek Müslümanlar üzerindeki Süleyman Hanedanlığı'nın baskısının kalkmasını istemiştir. İmparator konuyla ilgili baş danışmanı ve İmparator Zara Yakob'un dul eşi olan İmparatoriçe Elleni'nin görüşüne müracaat etmiştir. Elleni ise savaşın sona ermesinin her iki tarafın da iyiliğine olacağını ifade ederek bunun kabul edilmesini istemiştir.⁵³

Elleni, Etiyopya tarihindeki en önemli kadınlardan biri olarak 1420'den 1520'ye kadar 100 yıl yaşamış ve kocasından sonra üç İmparator'un danışmanı olarak hizmet vermiştir.⁵⁴ Onun Müslümanların talebini desteklemek için hem siyasi hem de bireysel sebepleri vardı. Öncelikle Elleni, imparatorluğun kontrolü altında bulunan Müslüman Hadiya beyliğinin hükümdarının kızıydı, yani o Müslüman olarak büyümüştür. Ayrıca, onun Müslüman kardeşi, Zara Yakob'a karşı Hadiya bölgesi içinde bir isyan lideri olduğu için idam edilmişti. Elleni, Mısır ve Arap Yarımadası başta olmak üzere etrafındaki geniş Müslüman dünyanın farkındaydı ve kendi devletiyle Müslümanlar arasında iyi ticari ilişkiler kurmak için çaba gösterdi. Fakat Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki bu çatışmasızlık durumu, mutlak bağımsızlık isteyen Müslümanların hoşuna gitmemiştir.⁵⁵ Yukarıda da ifade edildiği üzere Müslümanlar asırlardır Süleyman Hanedanlığı tarafından aşağılandığı için mutlak bağımsızlık istemekteydiler. Nitekim bu durum Müslümanların kendi aralarında bir uyanışa yol açmıştır.⁵⁶

Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki çatışmasızlık durumu, Süleyman Hanedanlığı için de riskler içeriyordu. Zira hanedanlık güçlü bir devlet olmayıp çok farklı kabile ve kültürleri bir arada tutmaya çalışan toplama bir devletti. Süleyman Hanedanlığı'nın

⁵² Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 67-69.

⁵³ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 25; Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 158.

⁵⁴ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 87.

⁵⁵ Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch*, s.156; Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 191.

⁵⁶ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 197-198; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 286-287.

vergiye bağladığı Müslüman beylikler de her an hanedanlığın elinden kayma potansiyeline sahipti. Bu sebeple devleti bir arada tutmak güçlü ve zaman zaman otoriter bir kral ihtiyacını ortaya çıkarıyordu.⁵⁷

III. Emir Mahfuz Dönemi

Süleyman Hanedanlığı'nın Müslümanlardan çekindiğini ve savaş konusunda isteksiz olduğunu fark eden Müslüman din önderleri ve vaizler, insanları cihada teşvik eden konuşmalar yapmaya başlamışlardır. Bu dönemde Sultan Muhammed, her ne kadar Adal sultanı olarak tahtta bulunsa da halk desteğini alan yerel emirlerin yeni bir güç merkezi olarak Süleyman Hanedanlığı'na karşı belirlediği görülmektedir. Bu süreçte ayrıca uluslararası gelişmeler de olmuştur. Portekizliler Kızıl Deniz ve Afrika Boynuzu'nda etkili olmak için seferler düzenlemişlerdir.⁵⁸

Çatışmasızlık durumu uzun sürmemiş ve Adal Sultanlığı, Süleyman Hanedanlığı'na yeniden bir isyan başlatmış ve bu isyan savaşla neticelenmiştir.⁵⁹ Savaş sırasında Adal Sultanlığı'nın merkezi yönetimi zayıflamış, bunun yerine yerel liderler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu durumu fırsat bilen yerel Müslüman beylikler, Süleyman Hanedanlığı'na vergi ödemeyi kesmişlerdir. Daha sonra bunu Etiyopya platolarına doğru emirler tarafından sürekli baskınlar izlemiştir. Ba'ada Maryam'ın halefi olan Eskinder, Ba'ada Maryam tarafından başlatılan Dawaro ve Bali seferlerine devam etmiştir. Bu seferlerden birinde Eskinder, Adal Sultanlığı'nın başkentini kontrolü altına almış, ama onun dönüş yolculuğunda Adal ordusu tarafından askerleri pusuya düşürülerek katledilmişlerdir.⁶⁰

1490 yılı itibariyle Harar emiri Mahfuz'un baskınları Süleyman Hanedanlığı için ciddi bir rahatsızlık oluşturmuş, neticesinde İmparator Naod (1494-1508), Mahfuz'u yenerek olayı kontrol altına almaya çalışmış fakat bunu başaramamıştır. Durumun daha da kötüleşeceğini düşünen Adal Sultanı Muhammed b. Ezher ad-Din (1488-1518) Süleyman Hanedanlığı ile barış istemiştir. Fakat Sultan Muhammed b. Ezher ad-Din, Süleyman Hanedanlığı topraklarına düzenli baskınlar yapan Harar Emiri Mahfuz'u kontrol

⁵⁷ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 82-83; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 274.

⁵⁸ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 30-31; Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 82-83.

⁵⁹ Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 67-69; Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 81-84.

⁶⁰ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 213.

edememişlerdir.⁶¹ Bu süreçte Mahfuz, Adal Sultanlığı tarafından teklif edilen ateşkese yanaşmamıştır.⁶²

Etiyopya coğrafyasında siyasi ve ekonomik dengeleri ele alama adına İmparator Naod, danışmanı Elleni'nin tavsiyesiyle Hindistan'ı ve Ümit Burnu'nu keşfeden Portekiz ile ittifak aramıştır.⁶³ Bu durum Portekizlilerin de yararınaydı. Zira Portekiz hem Kızıldeniz hem de Afrika Boynuzu'nda hem yerel Müslüman unsurların hem de yavaş yavaş bölgede etkisini gösteren Osmanlıların gücünü kırmak için Hıristiyan yerel unsurlarla ittifak yaparak gücünü tahkim etmek istiyordu. Böylece Etiyopya coğrafyası, sadece Adal Sultanlığı ve Müslüman yerel emirliklerle Hıristiyan Süleyman Hanedanlığı arasındaki yöresel bir güç mücadelesi değil aynı zamanda uluslararası bir güç kavgasının parçası olmuştur.⁶⁴

İmparator Naod öldüğünde, on bir yaşındaki oğlu Lebna Dengel (1508-1540) tahta geçmiştir.⁶⁵ Dengel'in yaşının krallık yapmaya müsait olmaması sebebiyle danışman konumundaki Elleni, devletin kralı gibi fonksiyon icra etmiştir. Lebna Dengel döneminin ilk günlerinde Elleni, Adal Sultanlığı ile kırılğan olan ateşkesin pek sürmeyeceğini fark edince Katolik Portekizlere ulaşmıştır. Portekizliler her ne kadar Etiyopya'daki Hıristiyanlarla aynı mezhebi paylaşmasa da Elleni'nin teklifine olumlu yanıt vererek Adal Sultanlığı ile Süleyman Hanedanlığı arasındaki ateşkesin garantörü olmuşlardır.⁶⁶ Bu süre içerisinde, Lebna Dengel yaş olarak büyümüştür ve Elleni'nin çabalarına rağmen, Adal ile daha fazla ateşkesin devam etmesini reddetmiştir.⁶⁷ Lebna Dengel gibi ateşkese karşı olan Emir Mahfuz, Etiyopya coğrafyasındaki Müslümanların fiili lideri konumuna gelmiştir. Emir Mahfuz ve daha sonra onun damadı, dinamik ve atılgan bir siyasi liderlik örneği sergilemişlerdir. Bu süreçte Emir Mahfuz, cihat ilan ederek kendisini imam olarak ilan

⁶¹ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 81-84; Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 67-69; Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 241.

⁶² Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 83.

⁶³ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 83.

⁶⁴ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 223-228.

⁶⁵ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 29; Asa J. Davis, "The Sixteenth Century Jihad in Ethiopia and the Impact on Its Culture (Part One)" *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 2:4 (1963), s. 568; Tamrat, *Church and State in Ethiopia*, s. 296.

⁶⁶ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 31.

⁶⁷ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 211-212; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 31; Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 83.

etmiştir.⁶⁸ O, sadece yerel halkların değil aynı zamanda Adal Sultanlığı'nın da bu isyana iştirak etmesini isteyerek onları ikna etmeye çalışmıştır. 1516 yılında, Emir Mahfuz'un güçleri Süleyman Hanedanlığı'na ait bazı platoları işgal etmiştir. Ancak Mahfuz, Lebena Dengel ordusu tarafından pusuya düşürülerek öldürülmüştür.⁶⁹ Lebena Dengel, bununla da yetinmeyerek olaydan sorumlu tuttuğu Adal Sultanı Muhammed'in üzerine yürüyerek Adal'ı işgal etmiştir. Böylece Adal Sultanlığı ile Süleyman Hanedanlığı arasındaki ateşkes durumu da fiilen sona ermiştir. Dengel'in Adal Sultanlığı'na karşı kazanmış olduğu galibiyet onun elini daha da güçlendirmiştir.⁷⁰

Elleni'nin talebine yanıt olarak Portekizliler, 1520 yılında Süleyman Hanedanlığı'nın savunmasını güçlendirmek için yardıma gelmesine rağmen Lebna Dengel onlarla herhangi bir anlaşma sağlayamamıştır.⁷¹ Zira Süleyman Hanedanlığı da Portekizliler de Zeyla limanı başta olmak üzere önemli ticaret yollarını kontrol altında almak istiyorlardı. Uzun süren müzakerelere rağmen Portekizlilerle Süleyman Hanedanlığı arasında bir ortak karara varılamamıştır. Bu anlaşmazlıkta Portekizlilerin Katolik oluşu ve Etiyopya bölgesini Katolikleştirme çabalarıyla Süleyman Hanedanlığı'nın Etiyopya Ortodoks kilisesi olarak Katoliklerle ortak bir duygudaşlığının bulunmaması, bilakis düşmanlıkların oluşu etkili olmuştur.⁷²

IV. İmam Ahmed Dönemi

1518 yılında, Adal Sultanı Muhammed isyan eden Müslüman yerel unsurlar tarafından öldürülmüş ve bundan sonra beş sultan iki yıllık dönemler halinde tahtta kalmışlardır.⁷³ Adal'daki bu yoğun karmaşa sürecinde, Hıristiyanlar tarafından *Gragn* (sol elli) lakaplı İmam Ahmad ibn İbrahim el-Gazi (1506-1543), Harar Bölgesinde ön plana çıkmaya başlamıştır.⁷⁴ İmam Ahmed el-Gazi, kırsal kesimlerde güçlü ve karizmatik kişiliğiyle vaaz

⁶⁸ Trimingham, *Islam in Ethiopia*, s. 84-88.

⁶⁹ Mutaki, *Adal Sema Genanaw sultanetena*, s. 228-229; Merid Wolde Aregay, "Southern Ethiopia and the Christian Kingdom 1508-1708, with Special Reference to Tribe Galla Migrations and their Consequences", PhD. Thesis, University of London, 1971, s. 128.

⁷⁰ Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 241.

⁷¹ Trimingham, *Islam in Ethiopia*, s. 84.

⁷² Trimingham, *Islam in Ethiopia*, s. 84; Abdulhalim, *Ye Hebishochina Ye Zeyla Muslimoch Yemekakelenga*, s. 154-155.

⁷³ Mutaki, *Adal Sema Genanaw Sultanetena*, s. 241; Abdulhalim, *Ye Hebishochina Ye Zeyla Muslimoch Yemekakelenga*, s. 157; Trimingham, *Islam in Ethiopia*, s. 85.

⁷⁴ Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 70-74.

vermeye başlamış ve etrafına insan toplamıştır. Karizmatik kişiliğini de kullanarak Harala, Afar ve Somaliler gibi farklı etnik gruptaki Müslümanları birleştirmeye başlamıştır. Her ne kadar Somaliler, İmam Ahmed'i Somalili olarak nitelese de onun etnik kökeni tam olarak bilinmemektedir.⁷⁵ İmam Ahmed, bir ordu oluşturduktan sonra Harar alanına dönüp Emir Mahfuz'un kızıyla evlenerek daha önce Emir Mahfuz etrafında toplanan Müslüman yerel unsurları bu evlilik yoluyla etrafında toplamayı başarmıştır.⁷⁶

İmam Ahmed, Adal Sultanlığı'nın sultanı olan Ebu Baker'i öldürerek Adal'ın kontrolünü ele geçirmiştir. Onun yükselişi çok stratejik anda meydana gelmiştir. Birincisi, Süleyman Hanedanlığı onun döneminde iyice zayıflamıştı. İkincisi, Portekiz'in Kızıldeniz'deki başarıları ve Portekizlerin Etiyopya'daki ilgisi Müslümanları endişelendirmiş ve harekete geçmelerine sebep olmuştur. Üçüncü olarak, Mısır'ı ve Yemen'i kontrol altına alan Osmanlılar, artık hem siyasi hem de askeri olarak İmam Ahmed'i açıkça desteklememişlerdir.⁷⁷ Dördüncüsü Danakililer, Afarlar ve Somalililer dâhil Adal Sultanlığı'nın tüm insanları, kendilerini ekonomik olarak daha iyi olan Hıristiyan komşularına göre yoksun hissetmişlerdir. Beşinci ve son olarak, Hıristiyan bir devlete karşı vergi/haraç verilmesinin dinen haram olduğu şeklinde vaazlar verilmesi yerel Müslüman halk arasında isyana kalkışmak için zemin hazırlamıştır. Dönemin Arap âlimlerinin görüşüne göre, gayrimüslim birisine haraç ödeyen kimse, Müslümanları küçük düşürmektedir ve bu sebeple de Müslüman toplumun arasından uzaklaştırılması gerekmektedir.⁷⁸ Böylece, haraç vermek sadece birey için değil, bütün bir İslam toplumu için onur kırıcı kabul edilmiştir. Bu yüzden topluluk prensip olarak, isyanı Emir'in veya Sultan'ın en önemli işlevi olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır.⁷⁹

Bütün bu gerilimli atmosferi fırsat bilen İmam Ahmed, Süleyman Hanedanlığı'na haraç verilmesini reddederek Müslümanları açıkça savaşa teşvik etmiştir. Süleyman

⁷⁵ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 84-90; Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 71-72; Wolde Aregay, "Southern Ethiopia and the Christian Kingdom", s. 129-133; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 30-31.

⁷⁶ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 33; Lapiso G. Dilabo, *Ye Itopiya Rajim Yehizbna Mengest Tarik*, Addis Ababa, 1982, s. 114.

⁷⁷ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s.33; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti*, Ankara 1996, s. 12-17.

⁷⁸ Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 32-33.

⁷⁹ Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch Yemekakelenga*, s. 159.

Hanedanlığı, olup biten karşısında Adal Sultanlığı'na sefer düzenlemiş fakat İmam Ahmed, 1527 yılında Adal'ı işgal eden Hıristiyan güçlerini yenmiştir. İmam Ahmed ordusu içerisinde o zamana kadar Müslümanlarla birlikte Hıristiyan krallığa karşı savaştan geri duran Somalilerin de etkin bir rol aldıkları görülmektedir. Bu dönemde İmam Ahmed'i yüzleşmek zorunda olduğu hususlardan biri de Müslüman yerleşim alanlarında nüfus hareketi ve kuraklığın tetiklediği iç savaştı. İmam Ahmed, kabileler arasında uzlaşma sağlayarak yerel Müslüman unsurlara Hıristiyan Süleyman Hanedanlığı'nı hedef gösterdi ve aralarındaki düşmanlığı daha büyük bir düşmana yöneltmeleri gerektiğini söyleyerek onları ikna etti.⁸⁰

İmam Ahmed'in Süleyman Hanedanlığı üzerindeki baskıları giderek artmakta ve şöhreti de her geçen gün yayılmaktaydı. Bu durum Müslümanların cihat ruhuyla birleşip ciddi bir motivasyon oluşturmalarına vesile oluyordu. O dönemde İmam Ahmed'in bazı danışmanları ona şu tavsiyelerde bulunmuşlardı:

Ne babaların, ne ataların, ne Ali ve Mahfuz emirler, ne kayınpederin, ne de Garad İbrahim ve Sa'deddin gibi eski sultanlar, Habeşistan [Etiyopya] Kralı'na kendi topraklarında saldırmayı cesaretlenmişlerdir. Ancak, sadece sınır bölgesinde baskın düzenmiş, ganimet almış ve dönmüşlerdi. Eğer kâfirlerin biri onları takip ederse, aldıklarını korumak için mücadele etmişlerdir. Yine de onun kendi ülkesinde Habeşistan [Etiyopya] Kralı saldırmak istiyorsa dikkatli ol, Müslümanlar üzerine bir yıkım getirme.⁸¹

Bu uyarılar, Süleyman Hanedanlığı'nın o dönemlerde hala Müslümanlar için bir tehdit oluşturduğunu göstermektedir. Buradan İmam Ahmed komutasındaki Müslüman kuvvetlerin hala Hıristiyan Süleyman Hanedanlığı karşısında ezici bir güç olmadıkları da anlaşılmaktadır.⁸²

Bütün uyarılara ve endişelere rağmen İmam Ahmed hedeflerinden vazgeçmedi ve baskınlarına devam etti. İmam Ahmed komutasındaki Müslüman kuvvetleri ilk önce 1527 yılında Hıristiyanlara karşı savaşta büyük bir zafer kazanmıştır. Bu savaş Etiyopyalı Müslümanların tarihinde en kritik savaşlardan birisidir. Zira bu savaştan sonra bütün

⁸⁰ Abdulhalim, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch Yemekakelenga*, s. 159; Wolde Aregay, "Southern Ethiopia and the Christian Kingdom", s. 136-137.

⁸¹ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 86; Owens, "Beleaguered Muslim Fortresses", s. 34.

⁸² Wolde Aregay, "Southern Ethiopia and the Christian Kingdom", s. 135.

gelişmeler Müslümanların lehine gerçekleşmiştir. 1529 yılında da, İmam Ahmed'in askerleri, Şimbra Kure savaşında Süleyman Hanedanlığı'na ait büyük bir birliği yenmiştir.⁸³ Her ne kadar kazanılan zafer birçok kayba yol açsa da özellikle de İmam Ahmed'le birlikte hareket eden Somaliler açısından tamamen ikna oldukları bir dönüm noktası olmuştur.⁸⁴ İmam Ahmed'in zaferlerini taçlandırdığı savaşlar 1531 yılında birincisi Tazkiyah'ta, ikincisi de Amba Sel'de gerçekleşen zaferlerdir. Bu savaşlarda İmam Ahmed komutasındaki kuvvetler, Süleyman Hanedanlığı'na ait orduyu dağıtmış ve pek çok ganimet ele geçirmiştir. Bu savaş, asırlardır aşağılanan Müslümanların onurunun Hıristiyan devleti karşısında üstün duruma geçmesi adına bir dönüm noktasıdır. Bir diğer ifadeyle 1531 yılından sonra Hıristiyan-Müslüman savaşında bütün ipler Müslümanların eline geçmiştir. Bu zaferler sonucunda, Bali, Sidamo, Hadiyalar ve Kambata gibi beylikler Müslümanların hâkimiyetine geçmiştir. İmam Ahmed, daha sonra Dawaro ve Shawa'ya sefer düzenleyerek oraları da ele geçirmişlerdir. Dört yıl gibi kısa bir süre içerisinde Etiyopya coğrafyasında Hıristiyanlara ait toprakların neredeyse tamamı Müslümanların kontrolüne geçmiştir. İmam Ahmed, fethettiği yerlerde sivil bir yönetim kurmuş ve bu şekilde o bölgeleri yönetmiştir. O, fethettiği yerlerdeki Hıristiyanların İslam'ı kabul etmeleri şartıyla yönetimde kalmalarına izin vermiştir.⁸⁵

İmam Ahmed'in art arda kazandığı zaferler neticesinde Portekizliler çıkarlarının tersine gittiklerini düşünerek duruma müdahil olmak istemişlerdir. Eldeki kaynaklara göre Portekizliler bölgeye 400 asker yönlendirmişlerdir. Eskiden Hıristiyan olan ve İmam Ahmed'in bölgeyi fethiyle görünüşte İslam'ı seçip yönetimde kalan Tigray valisi, ordusunu yeniden güçlendirerek Süleyman Hanedanlığı'nın o dönemki kralı Galawdewos (1540-1559) ile temasa geçmiş ve askeri kuvvetlerini birleştirmişlerdir.⁸⁶ Portekizlilerin yardımıyla kendilerini toparladıklarına kani gelen Süleyman Hanedanlığı, İmam Ahmed'in

⁸³ Shihab ad-Din Ahmed bin Abd al-Qadr bin Salem bin Uthman, *Futuh al-Habasha, The Conquest of Abyssinia*, çev. Paul Lester Stenhouse ve Richard Pankhurst ek açıklama, Addis Ababa 2003, s. 71; Ahmed, *History of Harar and the Hararis*, s. 56-57; Yilma Dherasa, *Ye Itopiya tarik Be Asrasidestenga Kifle Zeman*, Addis Ababa 1959, s. 64-65; Wolde Aregay, "Southern Ethiopia and the Christian Kingdom", s. 136; Ahmeddin Cebel, *Itopiyawiyyan Muslimoch, ke 615-1700 Yechikonana Yetigil Tarik*, c. 1, Addis Ababa, Megabit 2010, s. 190-193.

⁸⁴ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 87.

⁸⁵ Abdulhalim Receb Muhammed, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch Yemekakelenga*, s. 197-198.

⁸⁶ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 89; Shehim, "The Influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 73.

Osmanlılardan yardım alarak Portekizlilerin komutanını öldürmesiyle yine bir şok yaşamışlardır.⁸⁷ Fakat İmam Ahmed, artık Süleyman Hanedanlığı'nın kendileri için hiç bir tehdit oluşturmadığına inanarak, stratejik bir hatayla Osmanlı kuvvetlerine ihtiyaç olmadığını bildirerek onları geri göndermiş ve kendisi de Tana Gölü merkezine yerleşmiştir.⁸⁸ 25 Şubat 1543 tarihinde, Galawdewos'un kuvvetleri Tana Gölü civarında İmam Ahmed'in güçlerine beklenmedik bir saldırı düzenleyerek onu öldürmüşlerdir.⁸⁹ İmam Ahmed'in askerleri savaş alanından kaçmış ve onun fethetmiş olduğu bölgeler tek tek Hıristiyan egemenliği altına girmeye başlamıştır. Süleyman Hanedanlığı, İmam Ahmed'in kafasını geçit töreninde teşhir etmiş ve 1555 yılında imparatorluğun sınırlarını eski haline yeniden getirmiştir. İmam Ahmed, Hıristiyan Süleyman Hanedanlığı için çok büyük bir tehdit oluşturmuş ve Müslümanların efsanevi komutanı olarak hafızalara kazınmıştır. Fakat Osmanlı kuvvetlerini geri göndermesiyle ilgili yaptığı hata Etiyopya Müslümanlarının tarihinde çok büyük bir talihsizliğe neden olmuştur.

Sonuç

Etiyopya, Hıristiyanların ve Müslümanların 15 asırdır bir arada yaşadıkları bir ülkedir. Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki ilişkiler çoğunlukla barışçıl iken Süleyman Hanedanlığı'nın kurulmasıyla birlikte bu durum iki grup arasında uzun süren savaşlara dönüşmüştür. Süleyman Hanedanlığı'nın Müslümanlara yönelik açtığı savaşlarda Müslümanları Hıristiyan yapma isteğinin yanı sıra ticari ve siyasi anlamda bölgede kontrolü tamamen ele alma hedefi de mevcuttu. Bu anlamda Süleyman Hanedanlığı, Etiyopya tarihinde Müslümanların katliamla yüz yüze kaldıkları bir dönem olarak kayda geçmiştir. Nitekim bu dönemin en öne çıkan özelliklerinden biri de neredeyse bütün Müslüman liderlerin Süleyman Hanedanlığı tarafından tek tek öldürülmesidir. Müslümanların yaklaşık üç asır boyunca sürekli baskı gören taraf olmalarında birlik olmayışları, çok geniş bir alana yayılmış olmaları, farklı mezheplere tabi olmaları ve güçlü liderler çıkaramamaları gibi hususlar zikredilebilir.

---

⁸⁷ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti*, s. 28; Dilabo, *Ye İtopiya Rajim Yehizbna*, s. 125.

⁸⁸ Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, s. 89-90; Shehim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", s. 70-74.

⁸⁹ Cerulli, *Islam Yesterday and Today*, s. 380.

Müslümanların 16. asrın ilk çeyreğine kadar gördükleri baskılara başka bir Müslüman devletten herhangi bir yardım alamamaları da konuyla ilgili dikkat edilmesi gereken hususlardandır. 16. asrın ilk çeyreğinden sonra Etiyopya Müslümanlarının kaderini değiştirebilecek bir lider olarak İmam Ahmed el-Gazi tarih sahnesine çıkmış ve Müslümanları örgütleyerek Süleyman Hanedanlığı'na ait hemen hemen bütün toprakları ele geçirmiştir. Bu dönemde Süleyman Hanedanlığı dönemin coğrafi keşiflerle bölgede etkisini hissettiren Portekizlilerden yardım alırken, İmam Ahmed de Osmanlılardan yardım almıştır. Osmanlıların Etiyopya Müslümanların verdikleri askeri destek, İmam Ahmed'in ve Müslümanların konumunu daha da güçlendirmiştir. Fakat İmam Ahmed'in Osmanlı askerlerini ihtiyaç kalmadığı gerekçesiyle geri göndermesi hem şahsı hem de Etiyopya Müslümanlarının geleceği açısından hayati bir hata olarak değerlendirilebilir. Osmanlı askerleri güvenlik ve siyasi otorite tahkim edilene kadar Etiyopya'da kalmış olsaydı, bugün Etiyopya neredeyse tamamı Müslüman bir İslam ülkesi olacaktı.

Kaynakça:

Abdulhalim, Receb Muhammed, *Ye Hebeshochina Ye Zeyla Muslimoch Yemekakelenga Zeman Mengestat Politikawi Giningunet Tarik* (Amharca Tercümesi Abdella Muhammed Ali), Kahire 1985.

Abir, Mordechai, "Brokerage and Brokers in Ethiopia in the First Half of the 19th Century", *Journal of Ethiopian Studies*, 3:1 (1965), s. 1-5.

-----, "Trade and Christian-Muslim Relations in Post-Medieval Ethiopia," *In Proceedings of the Fifth International Conference on Ethiopian Studies*, edited by R. L. Hess, s. 411-414.

Ahmed Hussein, "Reflections on Historical and Contemporary Islam in Ethiopia and Somalia: A Comparative and Contrastive Overview", *Journal of Ethiopian Studies* 40:1-2 (2007), s. 261-276.

-----, "The Historiography of Islam in Ethiopia ", *Journal of Islamic Studies* 3:1 (1992), s. 15-46.

-----, *Islam in Nineteenth-Century Wallo, Ethiopia: Revival, Reform and Reaction*, Leiden, 2000.

Ahmed Wehib M., *History of Harar and the Hararis Harari*, People Regional State Culture, Heritage and Tourism Bureau, Harar 2015.

Alan Hüseyin, *Siyerin Gölgesinde, Hz. Muhammed (S)'in Hayatı ve Mekke Dönemi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2016.

Aykit, Dursun Ali, *Etiyopya Kilisesi*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2013.

Begashaw, Kassaye, "The Archaeology of Islam in North East Shoa", *Proceedings of the 16th International Conference of Ethiopian Studies*, ed. by Svein Ege, Harald Aspen, Birhanu Teferra and Shiferaw Bekele, Trondheim 2009, s. 11-22.

Braukamper, Ulrich, *A History of the Hadiyya in Southern Ethiopia* (Almanca'dan tercüme eden Geraldine Krause), Wiesbaden, 2014.

-----, *Islamic History and Culture in Southern Ethiopia: Collected Essays*, LIT, 2004.

Cebel, Ahmeddin, *İtopiyawiyān Muslimoch, ke 615-1700 Yechikonana Yetigil Tarik*, c. 1, Addis Ababa, Megabit 2010.

Cerulli Enrico, *Islam Yesterday and Today*, çev. Emran Waber, Instituto per L'Oriente, Roma 1971.

Davis, Asa J., "The Sixteenth Century Jihād in Ethiopia and the Impact on Its Culture (Part One)" *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 2:4 (1963), s. 567-592.

Dherasa, Yilma, *Ye Itopiya tarik Be Asrasidestenga Kifle Zeman*, Addis Ababa 1959.

Dilabo, Lapiso G., *Ye Itopiya Rajim Yehizbna Mengest Tarik*, Addis Ababa 1982.

Emile, Foucher, "The Cult of Muslim Saints in Harar: Religious Dimension", in *Proceedings of the Eleventh International Conference of Ethiopian Studies*, B. Zewde, R. Pankhurst and T. Beyene eds., Vol. II, Addis Ababa 1994, s. 71-84.

Finneran, Niall, *The Archeology of Ethiopia*, Routledge, London 2007.

Karbo, Tony, "Religion and social cohesion in Ethiopia", *International Journal of Peace and Development Studies* 4:3 (2013), s. 43-52.

Marcus, Harold *A History of Ethiopia*, University of California Press, Berkeley 2002.

Mutaki, Afendi, *Adal Sema Genanaw sultanetena Ye Imam Ahmed Ibrahim (Grang) Zemachawoch, Andenga Metsaf*, Addis Ababa, Hamle 2017.

Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti, Habeş Eyaleti*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996.

Owens, Travis J., "Beleaguered Muslim Fortresses and Ethiopian Imperial Expansion from the 13th to the 16th Century", MA Thesis, California Naval Postgraduate School, 2008.

Öztürk, Levent, *Etiyopya'da İslamiyet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001.

-----, *İlk Hicret Habeşistan*, Siyer Yayınları, İstanbul 2015.

Shehim, Kassim, "The influence of Islam on Afar (Ethiopia)", University of Washington, PhD Thesis, 1982.

Shihab ad-Din Ahmed bin Abd al-Qadr bin Salem bin Uthman, *Futuh al-Habasha, The Conquest of Abyssinia*, (Çeviri, ek ve açıklama: Paul Lester Stenhouse ve Richard Pankhurst), Addis Ababa 2003.

Tamrat, Tadesse, *Church and State 1270-1527*, Clarendon Press, Oxford 1972.

-----, " Church and State in Ethiopia 1270-1527" , PhD Thesis, London University, 1968.

Trimingham, J. Spencer, *Islam in Ethiopia*, Oxford University Press, London 1952.

Vatandaş, Celaleddin, *Hız.Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti, Mekke Dönemi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2005.

Wolde, Aregay Merid, "Southern Ethiopia and the Christian Kingdom 1508-1708, with Special Reference to Tribe Galla Migrations and their Consequences", PhD. Thesis, University of London, 1971.